

WOJEWÓDZKI URZĄD**OCHRONY ZABYTKÓW W ŁODZI**

90-425 Łódź, ul. Piotrkowska 99,
tel.: (+48) 42 631 78 92, fax: (+48) 42 630 17 83
Regon 004343702, NIP 725-14-04-997

Łódź, dnia 16 lutego 2023 r.

WUOZ-ZRR.510-11-2023.MISP.PU

URZĄD MIEJSKI
W KONSTANTYNOWIE ŁÓDZKIM
KANCLARIA

DATA
WPLYWU 24-02-2023

L. dz. 85015

DEKRETACJA GPN PODPIS

Pan

Łukasz Napieralski

Zastępca Burmistrza

Konstantynowa Łódzkiego

Ul. Zgierska 2

95-050 Konstantynów Łódzki

W odpowiedzi na wniosek z dnia 10 stycznia 2023 r. złożony w ramach opracowywanego programu funkcjonalno-użytkowego dla zadania pn. „Modernizacja torowiska tramwajowego na odcinku od ul. Krótkiej do Placu Wolności wraz z trójkątem do zawracania”, Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków przedkłada opinię.

Linia tramwajowa łącząca Łódź z Konstantynowem Łódzkim, dalej biegnąca do Lutomierska (od 1956 r. oznaczona numerem 43) stanowi cenne świadectwo rozwoju podmiejskiej komunikacji tramwajowej w regionie łódzkim. Linia tramwajowa została zbudowana w dwóch etapach, w latach 1909 – 1931, przez towarzystwo Łódzkich Wąskotorowych Elektrycznych Kolei Dojazdowych. Konsorcjum ŁWEKD zostało zawiązane w 1899 r. w celu budowy oraz obsługi podmiejskich linii tramwajowych łączących Łódź z Pabianicami i Zgierzem (w 1908 r. zostało przekształcone w spółkę akcyjną). Jego założycielami byli czołowi łódzcy fabrykanci m.in. Juliusz Kunitzer, Zenon Anstadt, Alfred Biedermann, Emil Geyer, Juliusz Teodor Heinzel czy Henryk Grohman, którzy dwa lata wcześniej utworzyli konsorcjum Kolei Elektrycznej Łódzkiej dla budowy i eksploatacji linii tramwajowych w Łodzi. Linie pabianicką i zgierską ŁWEKD, wraz z dwiema stacjami centralnymi (zajezdniami) usytuowanymi w podłódzkich Chocianowicach i Helenówku, oddano do eksploatacji w styczniu 1901 r. W lutym 1910 r. oddano do użytku odnogę linii pabianickiej prowadzącą do osady Ruda Pabianicka, a także linię prowadzącą do Aleksandrowa Łódzkiego. W styczniu 1911 r. nastąpiło otwarcie linii tramwajów podmiejskich łączących Łódź z Konstantynowem Łódzkim, dla obsługi, której zbudowano trzecią z kolei zajezdnię ŁWEKD w osadzie Brus (od 1945 r. w granicach Łodzi). Historyczny zespół budowlany dawnej zajezdni tramwajowej na Brusie został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego na podstawie decyzji ŁWKZ z dnia 29 maja 2012 r., pod numerem rejestru A/126. W okresie międzywojennym nastąpił dalszy rozwój podmiejskiej komunikacji tramwajowej, w 1916 r. nastąpiło otwarcie linii tuszyńskiej, w 1922 r. - linii ozorkowskiej, w następnym roku oddano do użytku 3-kilometrowy odcinek na terenie Pabianic (od dzisiejszego muzeum do stacji PKP). W końcu, w latach 1929-31 została zbudowana linia łącząca Konstantynów Łódzki z Lutomierskiem, budowa odcinka lutomierskiego była jedną z ostatnich, dużych inwestycji zrealizowanych przez towarzystwo ŁWEKD w okresie międzywojennym (w 1930 r. oddano do użytku krańcówkę na Rynku Bałuckim, w latach 30. XX w. prowadzono także prace związane z uruchomieniem linii do Brzezin i Koluszek, które jednakże zostały przerwane wybuchem II wojny światowej). Sam odcinek lutomierski tramwajów podmiejskich był wznoszony w dwóch etapach, z uwagi na konieczność budowy mostu dla pokonania przeszkody naturalnej jaką stanowiła rzeka Ner. W 1929 r. zrealizowano część linii pomiędzy Konstantynowem Łódzkim oraz rzeką Ner, w 1930 r. wzniesiono zachowany do dnia dzisiejszego unikatowy w skali regionu most tramwajowy na Nerze, linia tramwajowa została otwarta we wrześniu 1931 r. W ubiegłym roku ŁWKZ zaopiniował pozytywnie włączenie do gminnej ewidencji zabytków gminy Lutomiersk układu przestrzennego podmiejskiej linii tramwajowej w granicach gminy Lutomiersk wraz z mostem tramwajowym na rzece Ner, obecnie trwają prace związane z aktualizacją ewidencji zabytków na obszarze gminy Lutomiersk w wyniku których ww. układ przestrzenny linii tramwajowej zostanie objęty ochroną konserwatorską. Mając na uwadze powyższe odcinek linii tramwajowej zlokalizowany na terenie gminy Konstantynów Łódzki

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi
90-425 Łódź, ul. Piotrkowska 99,
tel.: (+48) 42 631 78 92, fax: (+48) 42 630 17 83
e-mail: sekretariat@wuoz-lodz.pl
<http://www.wuoz-lodz.pl/bip/>
ePUAP: WUOZ-Lodz/Skrytka

Administratorem danych osobowych jest
Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków. Dane przetwarzane są w celu realizacji
czynności urzędowych. Masz prawo do dostępu, sprostowania, ograniczenia
przetwarzania danych. Więcej informacji znajdziesz na stronie www.wuoz-lodz.pl
w zakładce ochrona danych osobowych lub pod numerem telefonu /(+48) 42 631 78 92

stanowi centralną część szerszego układu przestrzennego historycznej linii tramwajowej, która posiada walory zabytkowe.

Odcinek konstantynowski linii tramwajowej, w tym odcinek objęty planowaną inwestycją, w chwili obecnej nie jest objęty indywidualną ochroną konserwatorską, nie figuruje w rejestrze zabytków, wojewódzkiej czy gminnej ewidencji zabytków. Należy jednakże wskazać, iż poszczególne obszary, na których zlokalizowana jest linia tramwajowa (w tym obszar inwestycji) są objęte ochroną konserwatorską w postaci stref ochrony konserwatorskiej oraz stref ochrony archeologicznej, wyznaczonych zapisami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (dla obszaru Placu Wolności - Uchwała Nr L/409/18 Rady Miejskiej w Konstantynowie Łódzkim z 08.11.2018 r. oraz Nr L/524/10 z dnia 25.03.2010 r.; dla fragmentu ul. Jana Pawła II na odcinku od Placu Wolności do ul. 8 Marca - Uchwała Nr L/524/10 Rady Miejskiej w Konstantynowie Łódzkim z 25.03.2010 r. dla fragmentu ul. Jana Pawła II na odcinku między ul. Moniuszki i pl. Tadeusza Kościuszki - Uchwała Nr XII/90/15 Rady Miejskiej w Konstantynowie Łódzkim z 17.09.2015 r. oraz dla ul. Łódzkiej na odcinku od pl. Tadeusza Kościuszki do ul. Żeromskiego - Uchwała Nr XXXV/398/09 Rady Miejskiej w Konstantynowie Łódzkim z 26.03.2009 r.). Mając na uwadze powyższe roboty budowlane związane z modernizacją linii tramwajowej wymagają uzyskania opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Mając na uwadze wartość historyczną wspomnianej linii tramwajowej, a także plany włączenia do gminnej ewidencji zabytków historycznego układu przestrzennego ww. linii w obszarze sąsiedniej gminy Lutomiersk, w ocenie ŁWKZ również gmina Konstantynów Łódzki powinna rozważyć objęcie indywidualną ochroną konserwatorską poprzez włączenie do gminnej ewidencji zabytków.

W odniesieniu do planowanej inwestycji ŁWKZ przedkłada poniższe ramowe wytyczne:

- linia tramwajowa podlegała licznym modernizacjom, jej elementy, takie jak tory tramwajowe, podkłady torowe czy słupy trakcji elektrycznej, wielokrotnie wymieniane na przestrzeni lat funkcjonowania w znakomitej większości nie posiadają charakteru historycznego, dlatego też dopuszcza się ich wymianę (konieczność okresowej wymiany elementów infrastruktury podyktowana jest zarówno bezpieczeństwem użytkowania jak również przepisami technicznymi).
- w aspekcie konserwatorskim istotne znaczenie posiada zachowanie historycznego układu przestrzennego linii tramwajowej (linia jednotorowa, lokalizacja mijanki oraz rozjazdu z odnogą do przystanku w rejonie Pl. Wolności). Istotnym jest zachowanie drożności (kontynuacji ruchu) zarówno w kierunku wschodnim (do Łodzi), jak również w kierunku zachodnim (do Lutomierska), co pozwoli w przyszłości przywrócić ruch tramwajowy w obrębie całego układu przestrzennego linii tramwajowej.
- formę oraz rozwiązania materiałowe słupów trakcyjnych, przystanków tramwajowych oraz innych elementów infrastruktury tramwajowej związanych z funkcjonowaniem linii, ponadto rodzaj oraz rozwiązania materiałowe nawierzchni ulicy, należy uzgodnić z ŁWKZ,
- projekt budowlany modernizacji linii tramwajowej należy przedłożyć ŁWKZ w celu zaopiniowania,
- w odniesieniu do ochrony archeologicznej, dla terenu objętego planowaną inwestycją (oprócz trójkąta do zawracania, obszar pl. Wolności) obowiązują zapisy decyzji ŁWKZ, znak: WUOZ-ZA.5161.1196.2022.MISP, z dnia 15.11.2022 r., dotyczącej badań archeologicznych w formie nadzoru. Odnośnie terenu pl. Wolności, który nie jest objęty ww. decyzją, także obowiązek prowadzenia inwestycji pod nadzorem archeologicznym, w związku z powyższym należy wystąpić o stosowną decyzję ŁWKZ.

Pismo sporządził:

Piotr Ugorowicz, główny specjalista Wydział Zabytków Ruchomych i Rejestru Zabytków WUOZ w Łodzi, tel. /42/ 635 80 06,

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi
90-425 Łódź, ul. Piotrkowska 99,
tel.: (+48) 42 6317892, fax: (+48) 42 6301783
e-mail: sekretariat@wuoz-lodz.pl
<http://www.wuoz-lodz.pl/bip/>
ePUAP: /WUOZ-Lodz/Skrytka

Administratorem danych osobowych jest
Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków. Dane przetwarzane są w celu realizacji
czynności urzędowych. Masz prawo do dostępu, sprostowania, ograniczenia
przetwarzania danych. Więcej informacji znajdziesz na stronie www.wuoz-lodz.pl
w zakładce ochrona danych osobowych lub pod numerem telefonu /(+48) 42 6317892

ŁÓDZKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
Aleksandra Stępień